VIRTUS

27 | 2020

Nikolaj Bijleveld

De verborgen geschiedenissen van het Muiderslot tentoongesteld

Een interview met museumdirecteur Annemarie den Dekker

172

Kamperen op het slot, koken in de kasteeltuin, *opera per tutti* voor een roze oplichtend gebouw, dat zijn slechts enkele recente voorbeelden van de diversiteit aan activiteiten van het Muiderslot. Alhoewel een aantal ervan hun directe aanleiding vindt in het coronavirus van 2020, geven ze ook een duidelijke indicatie dat het Muiderslot met het aantreden van museumdirecteur Annemarie den Dekker in 2018 een nieuwe weg is ingeslagen.

Veranderingen zijn inherent verbonden met zowel het verleden als de toekomst van oude gebouwen. Herbestemming is een vaak toegepaste oplossing om financieel draagvlak te realiseren voor het behoud van materieel erfgoed. Daarbij valt te denken aan de kerken die worden omgebouwd tot bed & breakfast, boekhandel of themamuseum, aan de stadspaleizen die nu dienstdoen als kantooruimte of kinderopvang, en aan de buitenplaatsen en kastelen die een museale functie kregen. Het Muiderslot vormt hierop geen uitzondering. Het kasteel begon zijn geschiedenis rond 1285 als een versterkt huis dat onderdeel uitmaakte van de pogingen van graaf Floris V zijn macht in het gebied te versterken. Circa zeventig jaar later werd op de oude fundamenten het huidige gebouw opgericht, nu als zetel van grafelijke ambtenaren. De bekendste bewoner is Pieter Corneliszoon Hooft (1581-1647), dichter en historicus, die als drost en baljuw het Muiderslot als ambtswoning betrok. Daarna zou het gebouw nog de functie vervullen van kazerne, staatsgevangenis en munitiedepot. Vanwege de slechte staat van het kasteel en de nog slechtere staat van de overheidsfinanciën stond het in 1825 op de nominatie gesloopt te worden. Er ontstond grote weerstand tegen het besluit vanwege de nationale betekenis die het gebouw werd toegekend. Geleidelijk won de opvatting aan kracht dat het Muiderslot een rol als museum zou kunnen spelen en het werd met dat doel voor ogen tussen 1895 en 1909 gerestaureerd naar een romantisch ideaal van

de middeleeuwen. In de tweede helft van de twintigste eeuw zouden de al te fantasierijke reconstructies weer worden verwijderd, terwijl begin jaren tachtig van de twintigste eeuw gestart werd met herstel van de vesting en de tuinen die het rijksmuseum zijn huidige aanzicht geven.¹

In de nazomer van 2020, wanneer Annemarie den Dekker en ik elkaar – geheel in lijn met wat ondertussen gebruikelijk is geworden – via een beeldverbinding spreken, is de impact van het coronavirus een van de prominente onderwerpen. De introductie van nieuwe beleidsmaatregelen als *social distancing* en *lockdown* hebben grote invloed op het Muider-slot gehad. De verplichte sluiting in maart en de heropening op 1 juni onder voorwaarde van een beperkte en gecontroleerde bezoekersstroom betekenen een grote daling in inkomsten voor het museum dat slechts voor 30% van zijn omzet kan rekenen op rijkssubsidies. Voor Annemarie den Dekker was het in mei al duidelijk ‘dat ik moest reorganiseren en ook mensen moest ontslaan. Ondanks de NOW-gelden zouden we het anders financieel niet redden. Onder meer de entreegelden en de inkomsten uit commerciële verhuur in de avonduren vielen weg. Er moesten enorm moeilijke beslissingen worden genomen.’

173

De maatregelen noopten ook tot creativiteit. ‘We zijn begonnen met geschiedenis op een andere manier: je kon in de zomer bij ons een kampeerarrangement boeken. De tenten stonden klaar, een gids leidde je na openingstijd rond door het kasteel en vertelde verhalen bij het kampvuur. We bedachten ook een nieuwe manier om de tuinen meer bij het slot te betrekken. De Maaltuin serveerde deze zomer een diner in de kasteeltuinen dat gebaseerd is op ingrediënten die ook in de tuinen te vinden zijn. Daarbij vertelden we verhalen over diezelfde tuinen. We hebben zo’n tweeduizend dinergasten gehad, vaak ook mensen die niet eerder bij het Muiderslot waren geweest. Ik ben eigenlijk zeer tevreden over de zomer. Er kwamen meer mensen dan verwacht naar onze nieuwe activiteiten. Dat dit hier kan en zo succesvol is, maakt het werken hier een feestje.’

Deze invulling van de zomer was weliswaar uit nood geboren, maar past wel in de nieuwe beleidslijn die is ingeslagen onder Annemarie den Dekker. De vorige directeur zette in op het verhaal van de graven van Holland en op het Muiderslot als museum van de middeleeuwen. Dat hield ook in dat er fors geïnvesteerd diende te worden in het kasteel en dat de collectie sterk moest worden uitgebreid, vooral dankzij bruiklenen. In de ogen van Hanneke Ronnes en haar studenten in 2017 representeerde het Muiderslot een ‘wat stereotiep beeld van het kasteel, van ridders en de middeleeuwen en voegt daar geen nieuwe inzichten aan toe.’² Dat past bij haar meer generieke conclusie dat er in Nederland een tendens is tot een infantilisering van buitenplaats en kasteel.³

De huidige directeur van het Muiderslot heeft vernieuwende plannen, ‘missie’ is misschien het juiste woord. Passievol vertelt ze:

1 Vgl. S. van Doormalen e.a., “‘Amsterdam Castle’: een Amsterdams kasteel in Muiden”, *Amstelodamum* 104 (2017), 123-126.

2 Ibidem, 130.

3 H. Ronnes, ‘De infantilisering van kasteel en buitenplaats’, in: C. Gietman e.a., red., *Huis en habitus. Over kastelen, buitenplaatsen en notabele levensvormen* (Hilversum, 2017), 434-445.

Annemarie den Dekker (foto Fleur Speet)

‘Ik geloof echt in het Muiderslot. Maar voor mij behelst dat meer dan alleen het gebouw en de collectie. Ik betrek de tuinen en het water erbij en benadruk de wisselwerking tussen deze elementen. We zijn bovendien een rijksmuseum en worden deels bekostigd door belastinggeld. Dat brengt verplichtingen met zich mee: je bent niet alleen *van* iedereen, maar je bent er ook *voor* iedereen. Ik vind het confronterend als ik hoor dat veel mensen zich niet herkennen in de geschiedenis die het Muiderslot presenteert. Daar moet je rekening mee houden in de verhalen die je vertelt. Je kunt het ideologie noemen, maatschappelijke relevantie of de tijdgeest, maar dat is waarmee ik hier aan de slag ga.’

Annemarie den Dekker was tot 2018 hoofdconservator van het Amsterdams Museum en verantwoordelijk voor een maatschappelijk geëngageerde tentoonstellingsagenda. Haar overstap naar de als conservatief te boek staande wereld van buitenplaatsen en kastelen wekte dan ook verbazing. Zij vond het zelf wel ‘een uitdaging om juist in zo’n omgeving aan de slag te gaan. Ik wist wel dat het niet de meest vooruitstrevende wereld was, maar realiseerde het me eigenlijk pas echt toen ik begon als directeur. Ik ben vrij visueel ingesteld, en als je dan die hoge muren van het kasteel ziet, de poort die ’s avonds dicht gaat en de winter-sluiting, dan voelt het als een gesloten instelling. Dat zag de Raad van Toezicht ook in toen ik werd gevraagd te solliciteren. Ik ben hier aan de slag gegaan omdat ik de ruimte kreeg het Muiderslot meer te verbinden met de samenleving en de omliggende wereld.’

De eerste stappen in die transformatie waren relatief makkelijk genomen. ‘De wintersluiting werd opgeheven, de ingerichte ruimtes in het kasteel werden nu ook toegankelijk zonder gids en er kwam een audiotour in negen verschillende talen. Dat gaf bezoekers meer vrijheid. Degenen die een gids wilden, konden tegen betaling met een getrainde gids door de ruimte lopen. Dat werkte zeer goed. Het jaar voor de coronapandemie was een topjaar, het beste ooit: zowel qua bezoekersaantallen als financieel, maar vooral ook omdat we een groot aantal nieuwe programma’s ontwikkelden.’

Voor al in de nieuwe programma’s en activiteiten zien we het streven naar maatschappelijke relevantie en meer diversiteit. Annemarie den Dekker ging onder meer ‘een intensieve samenwerking aan met een groep van jongeren met een licht verstandelijke beperking. In het kader van toegankelijkheid lieten we hen de audiotour beluisteren en de tentoonstellingsteksten en de website lezen. Zij vonden veel termen ingewikkeld. Ik kan als directeur wel zeggen dat we hier stappen in moeten maken, maar het werkt veel beter als de doelgroep zelf het zegt. We hielden een presentatie voor de groep over het Muiderslot. Iedereen had een bel die ze mochten laten afgaan als ze iets niet begrepen. Denk aan ‘de stelling van Amsterdam’, daarop volgde de terechte vraag: ‘Is dat een boekenkast?’ Dat leverde natuurlijk ook intern discussies op: ‘Moeten we dan alles zo eenvoudig mogelijk maken?’ Daarop luidde mijn antwoord: ‘Nee, we moeten goede teksten hebben die voor iedereen begrijpelijk zijn.’ Op deze manier zorg je er als instelling voor dat je toegankelijk bent voor een meer diverse groep van bezoekers.’

‘Als organisatie gaan we ons meer naar buiten richten,’ aldus de museumdirecteur. Dat is een intern proces waarin de medewerkers die hier al geruime tijd werken, begeleid moeten worden. ‘Dat begint al door op een andere manier door het kasteel te lopen en om je heen te kijken. We hebben in de ridderzaal een prachtig zeventiende-eeuws portret van twee zoe-

175

Het Muiderslot met linksonder het poortgebouw (foto Muiderslot)

nende vrouwen. We krijgen daar veel vragen over. Voorheen waren we de vragen voor door meteen te vertellen dat het ging om een mythologische scene, waarbij een man zich had verkleed als vrouw. Maar nu vragen we de bezoekers eerst naar wat ze zien en daarbij denken. We vertellen over Maria Tesselschade Roemers Visscher (1594-1649), tijdgenoot en muze van P.C. Hooft en deelneemster aan de Muiderkring. Zij kwam niet bloemschikken, zoals vaak in een voetnoot wordt vermeld, maar was een erkend schrijver en kunstenaar. Vervolgens gaan we in op gender in de zeventiende eeuw. Daar wordt uitgebreid onderzoek naar gedaan en die kennis kunnen wij ook gebruiken om nieuwe vragen te stellen en verborgen geschiedenissen voor het voetlicht te brengen.’

Vergeleken met het Amsterdams Museum, dat dient als omkadering van een grote variëteit aan tentoonstellingen, zou je verwachten dat het middeleeuwse kasteel met een beperkte collectie belemmerend werkt. Niets is minder waar. ‘Ik voel geen enkele beperking, het is hier één grote speeltuin. Mijn voorgangers richtten zich op Floris V en P.C. Hooft. Dat doen we natuurlijk nog steeds, maar ik zie geen enkele belemmering om ook hedendaagse maatschappelijke kwesties aan de orde te stellen, om meerstemmigheid in te brengen. Waarom zouden we slavernij, kolonialisme en internationale contacten niet kunnen behandelen? Waar kwam het ebbehout vandaan waarvan de stoel van P.C. Hooft was gemaakt, hoe zijn de uitheemse planten in de kasteeltuin gekomen, welke buitenlandse invloeden vinden we allemaal terug in de kookboeken van de kasteelkeuken? We hoeven alleen maar terug naar de basis om vervolgens de juiste vragen te stellen!’

Annemarie den Dekker kiest ervoor de verhalen niet te vertellen aan de hand van nieuw te verzamelen voorwerpen. Zij laat het oude beleidsplan daarmee achter zich om zich te concentreren op wat er wel is: het kasteel, de collectie, de tuinen en het water. Dat vormt voor haar de basis, daarmee wil ze spelen, en van daaruit wil ze de bekende verhalen vertellen over onder meer de middeleeuwen, maar vooral ook de nu nog verborgen geschiedenissen. De vragen die ze aan de basis wil stellen, sluiten aan bij eigentijdse thema’s. Zo biedt het Muiderslot ruimte aan meerstemmigheid, niet alleen in de tentoonstellingen. Alle planten in de tuin en hun soms exotische herkomst worden geregistreerd. Er wordt onderzoek gedaan, maar ook gedanst, muziek gemaakt en dus ook gegeten en gekampeerd. Dat kan allemaal. Daarbij zoekt Annemarie den Dekker voortdurend de samenwerking met partners als de Amsterdam Pride, het Rijksvastgoedbedrijf, Fawaka Ondernemersschool en universiteiten. Zij laat zich ‘inspireren door het maatschappelijk debat maar ook door historisch onderzoek. Ik zie dan ook een gedeelde opdracht voor het Muiderslot en de adelsgeschiedenis om aan te sluiten bij het maatschappelijke debat en verborgen geschiedenissen voor het voetlicht te brengen.’

Dr. Nikolaj Bijleveld is a staff member of the University of Groningen. He publishes on elites, religion and nationalism in the Netherlands and Denmark in the modern period.

University of Groningen, P.O. Box 800, 9700 AV Groningen, The Netherlands – n.h.bijleveld@gmail.com

Valbijl of vangnet? Natuurmonumenten, de adel en de verwerving van landgoederen en buitenplaatsen, 1905-1980 9

Michiel Purmer

Class, gender and national identity. Music-making in eighteenth-century Dutch noble homes 33

Joris van Son

Insignia Summorum Principum. Using symbols of power in pursuit of higher rank and status by German prince-electors and Polish-Lithuanian princes 55

Jakub Rogulski

Dossier Adellijke Vrouwen

'Defending the castle like a man': on belligerent medieval ladies 79

Elizabeth den Hartog

Belle van Zuylen: schrijfster van adel, over de adel. Haar correspondentie digitaal beschikbaar 99

Suzan van Dijk

Een ruk naar Brits. De internationale politiek van Anna van Hannover, 1756-1757 115

Simone Nieuwenbroek

27 | 2020

9 789087 049249